КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIK

Ukrainian Monthly Review Lwiw Poland

Ч. 10.
ЖОВТЕНЬ
1934.
РІЧНИК VII.

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ТРИЦЯТЬ ЛІТ.

Наше діло росте знизу і тільки на здоровій підбудові численних місцевих кооперативних спілок будуємо »надбудови« — союзи кооператив.

Не йдемо дорогою насаджування з гори, не тільки тому, що така метода будування вимагає, щоби хтось згори дав фонди і людей для будови, а ще й тому, що це противиться усім традиціям українського відродження.

Цею дорогою будувалася теж наша молочарська кооперація Саме тепер, дня 1. жовтня ц. р. святкуємо радісний ювілей початків цього здорового кооперативного руху. Дня 1. жовтня 1904 р. в селі Завадові стрийського повіту, по підготовчій роботі, яку робила в повіті філія »Просвіти« через інструктора Ол. Гарасевича, з безпосередньої ініціятиви о. О. Нижанківського засновано при місцевій читальні перший у нас молочарський відділ.

Перші леди були тим проломані. Хоч сама завадівська молочарня — як звичайно піоніри — впала жертвою експерименту, то на її місце прийшли нові. І за пару літ можна вже було думати про створення їх торговельно-орґанізаційного осередку — при ційже самій стрийській філії Просвіти. А потім — робота пішла лекше.

Авторові цих рядків довелося теж бути при цій веселій творчій праці (молочарня в с. Берегах самбірського повіту). Спомини про те, як тоді працювалося, як власними руками добровільно інтеліґенти з мужиками тинкували домівку для »фабрики«, цементували дахівку, як радісно крутили корбу кружлівки, роскошувалися запахом (буквально) першого виробу кооперативного масла, як самоучкою бралися до »винен« і »має« на широчезних сторінках »ліквідаційної« — це одні з найясніших картин минулих днів.

Які тут »матеріялистичні« елементи: тинк, цемент, корба, маслянка і т. д. — а скільки тут справжньої поезії, поезії, яку дає кожний ентузіязм! Скільки сонця й тепла у тих споминах!

Своїми споминами про Завадів поділився з нами перший на галицькій Україні молочар д. Т. Панич (Г. К. Ч. з 30. вересня ц. р.). Його спомини про »найбільшого ворога завадівської молочарні« — забобон про чарівниць, які відбирають коровам молоко та інші його згадки повинні колись найти своє місце в історії української кооперації.

Бо дійсно замало у нас зверталося уваги на труди перших піонірів на всіх ділянках нашого спільництва.

Від Завадова до 1934 року — великий шмат часу і великий поступ. Коли взяти до порівнання добу найвищого розвитку нашого довоєнного кооп. молочарства, скажім 1911 рік і порівняти зі станом з 1933 року, то побачимо наглядно успіх цієї праці: 79 молочарень і 250.000 кґ. виробленого масла в 1911 році і 176 молочарень з продукцією 2,288.000 кільоґрамів — ось цифри, які ілюструють цей поступ в кількости, в якости та в методах орґанізації.

Коли хтось ще й нині відмовляє українській народности хисту до господарської орґанізації — то, прочитавши ті цифри, повинен змінити свій погляд. Повинні його змінити і ті професійні песимісти з Українців, які вважають доказом найвищого розуму пхинькати та з висока позирати на наше жебрацтво і »вроджену нездібність« до торговлі й промислу...

ПРО »МОЛОДИХ НЕВДОВОЛЕНИХ«.

Громадське життя потребує для успішного розвитку певної дози внутрішньої згармонізованости, бо коли назбирається забагато ферментів, то витворюється занадто душна атмосфера, в якій вже годі говорити про творення й розбудову.

З цього погляду антаґонізм між т. зв. »старим« і »молодим« поколінням західно-української інтеліґенції зачинає прибирати небажаний вигляд. Щораз виразнішим стає, що г о л о в н о ю причиною розєднання стає невдоволення тих, які не найшли приміщення при вже існуючих варстатах праці. Ті безробітні, переповнені почуттям »кривди«, гуртуються в окрему течію, а для свого ідеольоґічного оправдання підшукують політичні, чисто фразеольоґічної натури арґументи. У цій фразеольоґії часто проскакують нотки легковаження т. зв. орґанічної громадської роботи, буденної, економічної та культурної будівничої праці.

Дивна суперечність: з одної сторони обурення за те, що не мається праці при існуючих варстатах, створених старшим поколінням, а з другої недоцінювання, а навіть понижування усякого будівництва. В суті річи маємо тут діло зі старою психольоґією слабовільних і безініціятивних людей: прийти на готове, а коли не вдасться — вимахувати пястуками.

А чи не краще — почати творити щось нового? Та цим ще й причинитися до дальшої розбудови?

Для того однак треба би неодному з молодих інтеліґентів визбутися згірдливого відношення до нашої мізерної господарської та культурної дійсности, того наставлення, яке у них витворюється іноді під впливом сучасної моди. Начитавшись та наслухавшись про великі »трести і концерни«, про те, що кожний повинен »носити в торністрі булаву маршала« і мати амбіції вожда — вони вважають для себе наче детронізацією, колиб їм прий-

шлося робити чорну роботу працівника маленької кооперативи, невеличкої рідної школи, або марноплатного кооперативного інструктора. Особливож, коли до великих амбіцій прилучиться ще якийсь титул маґістра, інженера тощо...

Проблєма використання в нашій дійсности і не розтрачення молодої інтеліґенції — дуже важна і варта пильної уваги.

НА КООПЕРАТИВНОМУ ЦВИНТАРИЩІ.

До РСУК пише громадянин одного містечка:

»У відповідь на запит, доношу, як член Надзірної Ради Кооперативи Н.

Згадана кооп-ва дійсно від ряду літ не проявляє жадної діяльности. Причина — як усюди по кредитових кооперативах: брак оборотових фондів. Дальшою — є велике недовіря до кооперації, яке спричинив упадок цілого ряду кооп-ив у нашому районі внаслідок злих зарядів, крадіжей і іншого роду »манків«.

Дійсно, в цьому районі позавмирало чимало українських кооператив, так, що він робить враження справжнього цвинтарища.

Важкі думки насовуються при читанні таких писем. Коли правдою є, що упадок кооперативи родить в її районі зневіру до ідеї кооперації взагалі й що на такому ґрунті на довгі роки є неможлива яканебудь нова кооперативна ініціятива — то приходиться поважно застановитися над цифрою поверх 500 кооператив, які були в останніх роках викреслені з реєстру членів РСУК.

Є правдою, і годі нам не вдаритися в груди, що ми основували кооперативи в поспішному темпі, не завжди підготовивши під них, як слід, ґрунт ідейно та матеріяльно. Правдою є й те, що довголітнє толєрування системи боргування, слаба контроля на місцях та неуважний добір працівників, в сполуці з їх фаховою непідготованістю — зложилися разом на причини занепаду основаних кооператив.

Але, чи не можна би звернути більше уваги на хворі кооперативи, спішучи їм з більш видатною, ніж це було досі, допомогою, щоби не помножувати того страшного вже й нині числа 500 кооперативних одиниць?

Пятьсот одиниць — пятьсот місцевостей, в яких на довгі роки убито всі кооперативні можливости!

А в парі з тим — чи не пора нам зробити ще й другий висновок: щоби краще, ніж досі, підготовувати ґрунт під основини нових кооперативних станиць усіх типів та краще доглядати вже основаних?

ТОДІ, ЯК ГОВОРИТЬСЯ ПРО ВІДДОВЖУВАННЯ СЕЛА...

До всіх лих, що звалилися на село, грозить прибути ще одно: тягарі на сільських »майстрів«, на т. зв. домашній промисл. В новім промисловім законі (2. артикул) пропущено означення, що таке домашній або народній промисл, і на цій підставі деякі орґани адміністрації й безпеченства вже починають вважати сільських майстрів і халупників за ремісників та накладати кари за виконування ремесла без ремісничої карти зі староства. Тисячі, десятки тисяч селянських родин рятували себе досі тим, що у вільних від господарства хвилях »майстрували«: той біля шкіри, цей біля дерева, глини, інший ткав, довбав, ставив хату і т. д., будь то на замовлення сусіда, чи на продаж на ярмарку. І з прадавніх давен це не вважалося ремеслом. Такі заняття не вимагали доказу уздібнення, ні ремісничої карти, з чим звязані відомі тягарі й оплати. Так було за Австрії, так було в царській, »рабській« Росії, так було й в Польщі до 15. серпня 1934 р.

Аж велика господарська заверуха до всіх ударів, що впали на село, додала ще цю одну небезпеку. Примари часів Франкової новелі »Домашній промисл« стають знову перед нами. Розуміється, що наше селянство мусить вжити всіх засобів для того, щоби прилюдно протестувати проти такої інтерпретації промислового законодавства. Одностайна акція всіх чинників, що мають звязок зі селом у цілій державі повинна увінчатися успіхом.

Не входимо в те, хто є інспіратором походу проти сільського промислу і які мотиви тут більше грають ролю (підшепти міських ремісників чи бажання старост стягнути оплати з сільських майстрів). Річ є грізна для села, як цілости, й вимагає оборонної акції.

ОБНИЖЕННЯ ЦІН ДЕЯКИХ КАРТЕЛЕВИХ ВИРОБІВ.

У вересні обнижено ціни цукру і нафти, перші середньо на 16%, другі на 20%. Залізо і вугіль — дальші важні картелеві продукти остали на далі при старих цінах. Як звичайно, так і цим разом, моментом, що приневолив картелі до уступки була аж крайня необхідність. Спад консумції цукру і нафти приняв уже такі розміри, що загрожував рентовности підприємств, а піднести рентовність можливо тільки при зниженні цін. Одначе картелі вимагають для себе рекомпенсати за зниження цін, не думаючи про поважну редукцію високих платень керовничого персоналу і под. Цукровий промисл натискає на хліборобів, доставців буряка, а нафтовий добився від уряду зниження залізничої тарифи за перевіз нафти і знижки споживчого податку від нафти. (Вправді, у звязку з цим малаби прийти ще дальша обнижка ціни нафти о 4%). Окрім того вже тепер заповідають знижку платень у нафтовім промислі — але тільки робітничих. Робітничі круги в звязку з цим заповіли страйк.

Нафтові круги є тої думки, що знижка цін не принесе збільшення оборотів нафтою, покликуючись на досвід останніх літ. Збут нафти був:

1929 року	153.9 тис. тон
1933 року	118.1 тис. тон

Мимо того, що наступила деяка знижка ціни, картель, як бачимо, є тої думки, що загальна знижка всіх цін властиво не має доторкнутися нафтових продуктів, які повинні мати спеціяльні привілеї.

ПО КООПЕРАТИВНОМУ КОНҐРЕСІ В ЛОНДОНІ.

Не можна вимагати від такого великого й тяжкого тіла, яким є також Міжнар. Кооп. Союз, щоби його конґресові ухвали відбивали дійсність і потреби кожної країни в світі, кожної союзної національної орґанізації. В Господ. Кооперативному Часописі поміщені резолюції чергового Міжнад. Кооп. Конґресу, що мав місце у Лондоні, в кінці серпня ц. р. Ті резолюції, як і тези господарської програми — носять характер дуже загальниковий, з тої вже причини, що мусять виминати блищу конкретизацію та усі спірні пункти між орґанізаціями окремих країн.

Та не в резолюціях діло, і не вони є головною метою міжнародніх зїздів. Річ у тому, що кооператори з цілого світу мають нагоду хоч раз на три роки поговорити зі собою, поділитися своїми спостереженнями та зазначити на зовні свою солідарність проти всіх противників кооперативного руху.

Наступ на громадянські свободи взагалі помітний у многих державах. Підважування основ демократичного устрою — того фундаменту новітньої культури — не могло не затрівожити кооператорів. Окірм того, що в деяких державах заатаковано самостійність кооп. руху і піддано його під безпосередню керму »авторитарної держави« — також в ін. державах зависний світ приватної торгівлі витворює атмосферу, ворожу кооперації, що виявляється головно у збільшенню її податкових тягарів. Кооперація мусить боронитися. Отже не є цілком незрозумілим те явище, що стара теза про »політичну невтральність« кооп. руху стає предметом дискусії. Виникає питання, як її розуміти, як інтерпретувати. Якраз на цьому конґресі було багато голосів в тому напрямі (що одначе не мали нічого спільного з традиційною критикою засади невтральности, веденою делеґатами совітської »кооперації«).

Друге важне питання, яке стало предметом дискусії на конґресі, це питання про рочдельські прінціпи. Було великою заслугою МКСоюзу, що перевів відповідні підготовчі студії про цю справу, формулював ті засади та устійнив авторитетно їх реєстр. Що конґрес ще остаточно не закінчив дебат над цим питанням, це, на наш погляд, матиме корисний вислід, бо розбудить дальшу дискусію і заінтересовання тими питаннями в цілій кооперативній родині.

Червоною ниткою крізь конґресові дебати проскакувала проблєма модного тепер т. зв. »п л я н о в о г о господарства«. Є дуже потішаюче — що величезна більшість кооператорів вспіла вже найти правильну формулу для оцінки тої пляновости, яка в суті річи скрізь прибирає вигляд прямого державного реґулювання обміну та навіть продукції. Кооператори загально осуджують цього роду бюрократичну пляновість, обстоюючи свою власну концепцію упорядкованого народнього господарства. Тільки таке становище відповідає ідеольоґії й практичному життєвому інтересові кооперації. На жаль, траплялося, що кооператори ще не зовсім ясно усвідомлювали собі всю небезпеку, яка йде на кооперацію від т. зв. »пляновогo господарства« навіть у тих країнах, де в устрою держави переважають засади демократії.

Від української кооперації брав участь в конґресі дир. РСУК О. Луцький; дня 21. вересня він поінформував львівське кооперативне громадянство про перебіг конґресу у довшому, вичерпуючому рефераті.

ДОЛЯ ФРАНЦ. КООП. БАНКУ.

Літом ц. р. опінію всього кооперативного світу схвилювала до краю відомість про захитання центрального Банку (споживчих) кооператив у Франції. Найсумнішим, а до того ще компромітуючим для кооперації було те, що причиною крізи банку було очевидне нехтування засадами кооперації. Директори банку роздали поважні суми зложених кооперативами вкладок на позички приватним капіталістичним фірмам, до чого банк зовсім не був покликаний. Велика частина тих довжників використала наївну добросердність кооператив і заявила невиплатність. Банк був близький конкурсу.

Та тут виявилася величезна життєздатність кооперативної ідеї. Великим зусиллям усіх кооператив і центральної споживчої гуртівні вдалося врятувати важну станицю. Кооперативи і гуртівня задеклярували поруку до 15 літ цілої квоти страт банку і на річ тої поруки зобовязалися вплачувати що року відповідні квоти. На цій основі вірителі банку погодилися розложити сплату своїх претенсій на 15 літ. Справа пішла тим лекше, що вірителями банку є здебільшого дрібні вкладники; їх число перевищує 30.000 осіб.

І з цього французького інциденту можна чимало дечого навчитись!

ЗБІЖЕВИЙ МОНОПОЛЬ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

Чеське хліборобство робить ті самі помилки, що німецьке, мадярське, польське і т. д. За мало в нього віри у власну орґанізацію, за багато вимог до держави. Хліборобські орґанізації, іноді навіть кооперативні, будуються на державних субвенціях, боротьба з крізою ведеться теж більше засобами державного

апарату, як власними силами громадянства. Подібний характер носять теж найновіші потягнення Чехословаччини, т. зв. плянове господарство в хліборобстві й збіжевий монополь. Перша новість полягає у тому, що згори, від міністерства хліборобства й центральної аґрарної орґанізації має виходити що-року плян засівів у цілій державі, на щастя, не примусовий, а тільки в характері поради хліборобам. Друга річ: збіжевий монополь засягає глибше в економіку господарств, бо касує вільне право скупу збіжа, передаючи його монопольно деяким фірмам і кооперативам.

Ціль монополю, як звичайно, без заміту: піднести ціни для продуцента, при незмінених цінах хліба в детайлічій продажі. Але дійсність вже нині показує дещо іншого.

Право скупу одержало створене окремо Збіжеве Монопольне Товариство. Воно веде закупи через комісіонерів, якими є переважно торгівці збіжжам, з додатком деяких кооператив. Хто скуповував би зерно, не будучи до того управненим монопольним товариством, або й хлібороби, котрі продавали би зерно таким неуправненим торговцям — можуть бути карані грошевою карою до 50.000 кч., або арештом до 6 місяців.

Комісіонери є обовязані платити за зерно ціни, означені міністерством на цей місяць. Ціни ті не є однакові, лиш залежні від якости зерна й віддалення поодиноких перебірних стацій від центрів. Якщо зерно важить менше, як приписаний міністерством стандарт, то з ціни потручується відповідна квота, залежно від того, яку специфічну вагу воно має. При кращій якости зерна — ціна відповідно вища.

Місячна ціна підвищується від серпня аж до червня; таким чином хлібороб одержує тим вищу ціну, чим довше перетримає зерно в себе.

В практиці одначе вже цієї осени виявилися хиби монополю. Перше всього, вже піднеслися ціни зерна й хліба для споживання. Монополь мав підвищити ціни продуцентові коштом зарібків посередників. Вийшло, що ріжницю ціни платитиме таки споживач. Далі виявилися труднощі від того, що комісіонерам бракує маґазинів на поміщення всього зерна й вони відсилають господарів зі зерном домів. Боротьба з торговельним посередництвом засобами урядового примусу — як з того видно, не дає бажаних вислідів.

Велике невдоволення з монополю є на українському Закарпатті, якого населення купує зерна більше, як продає. Нарíканнями на »Сруля Монополя« переповнені всі тамошні українські часописи.

Чи не краще було би прийти населенню Закарпаття з допомогою в іншій формі, приміром, урухомити деревний промисл, облегчити основування кооператив, допустити місцеве населення до праці в адміністрації і т. д.?

»ГЕКАТОМБА КОЛЄКТИВІЗАЦІЇ«.

Добрий знавець совітського господарства, Ст. Ґлясс, подає на сторінках варшавського »Господ. Перегляду« ось таке зіставлення втрат у сільському господарстві СРСР, спричинених колєктивізацією:

	Зменшення в мілюнах штук	від 1928 %
коні	16.9	50,4
рогата худоба	32.0	45.4
в тім корови	ок. 13.0	ок. 42.00
вівці й кози	90.1	61.4
свині	13.8	53.0
Разом	152.8	55.2%.

Винищено отже більше половини стану худоби.

За часів НЕП-и, тобто ще в добі перед колєктивізацією, коли мужик мав трохи свободи у господарці, число худоби помалу підростало, загоюючи рани, що їх завдала доба воєнного комунізму. Ось порівнання НЕП-івського стану худоби з воєнною добою (міліони штук):

	1916	1927	1928
коні	35.1	31.8	33.5
рогата худоба	58.9	66.4	70.5
вівці й кози	115.2	132.1	146.7
свині	20.3	22.6	26.0

Чи при такому стані річи можна дивуватися, що засівна кампанія в СРСР триває замісць 10 день, як нормально в хліборобстві — місяцями. Цього року вони закінчилися 10. червня мимо всіх тракторів і інших машин, і мимо того, що весна цього року зачалася дуже рано.

ПРО »КОРПОРАЦІЙНУ СИСТЕМУ« В ІТАЛІЇ.

Богато енерґії й засобів вкладається у пропаґанду т. зв. корпораційної італійської системи, яка мала би заступити собою всі дотепер відомі суспільні устрої. В суті річи однак в ширших кругах дуже мало відомо, в чому полягає суть того ладу. Тому не від річи буде коротко поінформувати читача про це питання, тим більше, що з початком цього року увійшов в Італії в життя новий конституційний закон про корпорації.

Для улекшення справи і переведення відразу анальоґії треба поставити відразу засадничі питання.

В чиїх руках є підприємства за корпораційної системи? — В руках приватних власників, які мають змогу вільної конкуренції.

Чи ініціятива підприємців звязана ким-небудь? — В засаді існує вільна ініціятива, як при вільно-капіталістичній системі.

Що-ж таке корпорації? — Це примусові станові орґанізації кожної господарської галузі, яких головне завдання дуже по-

дібне до завдань картелів з одної, а робітничих професійних союзів з другої сторони. Корпорація (прим. металюрґічного промислу) ділиться на дві частині: представників підприємців і представників робітників з дотичної галузі. До її компетенції належать головно справи праці і персоналу; в інших справах компетенції не вияснені. В управі кожної корпорації засідають представники фашистівської партії, цебто уряду. Вони вирішують справу остаточно, якщоб не було згоди між представниками капіталу і праці.

Значить — останнє й рішаюче слово має не корпорація, а держава. Тут є точка тяготи цілого устрою. Це є устрій авторитарний, державно-абсолютистичний, цебто бюрократичний.

Остаточне заведення корпорацій, яких концепція блукала досі в облаках фраз, — причинилося дуже до вияснення цілої мрачної проблєми. Нині вже ясно, що італійські корпорації — це ніяка система, що могла б претендувати на порівнювання з іншими системами, прим. з ліберастичною системою західної Европи, або з удержавненим господарством СССР. Це в суті річи форма далеко посуненої інґеренції держави, при збереженні свободи капіталістичної ініціятиви та знесенні свободи робітничих проф-союзів.

До питання про провід в кооперації

В „Landw. Genoss-blatt" з 30. VI. 1930 р. була стаття під заголовком, які вимоги може ставити кооперація до своїх провідників. Автор ставить переважно практичні жадання до кооп. провідників, не торкаючись їх світогляду. Його думки зовсім правильні, коли він їх так формулує:

»Кожне діло стоїть і паде здебільша враз зі своїми провідниками«. В наших кооперативах є не інакше, бо й вони під справжним керівництвом стають могутніми і сильними. А в противному разі, коли не допишуть провідники, — нидіють. Провідні місця — це є довірені місця. Провідники повинні вказувати правильний шлях масі, що їх вибрала, а саме такий шлях, йдучи яким, кооператива піде вперед. Коли провідники хочуть найти цю дорогу, то мусять перевищувати масу, мусять піднестися над пересіч, мусять більше знати, як другі, щоб добре виконати свої завдання. Деякі люде мають вроджені здібности провідників і ця роля не справляє їм ніяких труднощів. Але не всі є в такому щасливому положенні. Це одначе не значить, що при добрій волі і пильній напрузі кожна людина не моглаб виробитися на провідника. Воля переборює всі перепони. Коли до цієї сильної волі додати ще й ідейне та щире відчуття обовязків, тоді успіх запевнений. Бо ж з урядом провідника злучений цілий ряд обовязків.

Безумовно, правдою є, що провідник враз зі своїм урядом обіймає ряд обовязків. Ми думаємо, що у нього навіть більше

обовязків, як в окремих членів. Але всього цього ще замало для того, щоб стати добрим провідиком. Провідник повинен мати якийсь ідеал, кооперативний світогляд, з яким буде ознайомлювати також членів. Не одна кооперативна організація може, що правда, похвалитися великими матеріяльними вислідами, що їх завдячує практичному змислові і організаційному хистові своїх провідників. Але це її не спасе від небезпеки, звязаної з кожною неглибокою роботою. Чим більша і могутніша є організація, тим більш вона зматеріялізована. У великих організаціях провідники часто тратять звязок з членською масою. В кооперативі є тоді менше щирости й тепла, а без цього їй тяжко правильно розвиватися.

Правдою є, що кооперативний керівник мусить бути практичною людиною й мати торговельні знання. Але коли з тим практицизмом не йде в парі ідеал, то кооператива, якою він кермує, затрачує душу і стає інтересом, що мало відріжняється від капіталістичного. Ми наведемо один приклад, з якого ясно видно необхідність сполуки реалізму з ідеалізмом в кооперативній роботі. Беремо його з американського часопису: »Кооперація«. »Було дві кооперативи, що працювали в подібних умовинах, були однакових приблизно розмірів, та кермували ними два мужі неоднакової вдачі. Один, переконаний індивідуаліст, мав славу добре вишколеного техніка у свойому фаху, але про кооперацію знав дуже мало, а ще менше цікавився цею справою. Вірив тільки у спасенність метод капіталістичної торгівлі, не допускав кооператорів до співпраці в своїх ділах. Був при тім великим приклонником реклями, на яку видавав великі суми як в добрих, так і в лихих роках. — Другий — це був кооперативний борець, переконаний прихильник кооперативного виховання. Притягав кооператорів до співпраці й контролі та придержувався постанов посередніх організацій. Поза тим був дуже оборотний та вмів з ідеалізмом лучити практичний змисл.

А який був вислід? Перша кооператива в останньому річному звідомленні подала свій оборот на 6.7 тис. долярів при уділовому капіталі 49 тис. долярів; друга кооператива мала 65 тис. долярів обороту при 3.300 дол. уділового капіталу. Кошти завідування першої кооперативи виносили 11.300 долярів, тобто 16.8% обороту; кошти другої кооперативи виносили 5 тис. дол. тобто всього 7.75% обороту. Щоби збільшити приходи, перший директор мусів значно піднести ціни, а мимо того його чиста надвишка не перевищала суми 2-ох тисяч долярів; друга кооператива, в якої ціни були низькі, виказала більше як 8.000 дол. чистого доходу«.

Можна би навести ще інші числа, що підтвердять ту саму тенденцію. Але навіщо? Справа ясна, а висновки приходять самі на думку.

Засвоїти собі наш ідеал — це необхідно для всіх тих, що стають на працю в кооперації; байдуже в якій ділянці вони пра-

цюватимуть. І то тим більше, чим вище хтось займає становище і чим більша його відповідальність.

Іншими словами, повторимо стару правду: у проводі наших кооператив є кооперативний ідеал може лише чимсь невловимим, чинником, що його не дається зважити, який одначе рішає про успіх діла.

Коли кооперація була ще в початках, до неї приходили люде з освічених і вищих верств населення з мотивів чистого ідеалізму. Так було в Англії, де працювали Роберт Овен і др. Кінґ; так — і в Німеччині, де кооперацію обстоювали др. Губер, др. Шульце з Деліч, др. Пфайфер і Фр. Вільгельм Райфайзен; в б. Росії першими пропаґандистами були теж заможні і освічені люде; подібно на Мадярщині й у Фінляндії. Саме фінська інтеліґенція прийшла до кооперації тому, бо за часів підлеглости Фінляндії, російський уряд не допускав освіченої фінської молоді до добрих урядничих посад, а торгівля і промисл знаходилися в більшости у шведських руках. Також в б. Росії інтеліґенція масово втікала в кооперацію, бо за царату, подібно, як сьогодні за большевизму, політична робота була небезпечна. Та ще й тому, що москалі не мають великого нахилу до торгівлі. На російських кооперативних зїздах перед війною бували сільські торгівці, що з ідеалізму покинули свої підприємства та звернулися до кооперації. Один такий купець розповідав на однім кооперативнім зїзді, як він прийшов до того, що покинув свій блискучий інтерес і пристав до споживчої кооперації: »Я хотів вести чесне і богоугодне діло, хотів служити народові і щойно в кооперації я знайшов заспокоєння і вдоволення«.

За большевицького режіму цей кооперативний ентузіязм сильно пригас. Останні старі кооператори, що ще залишилися, були виарештувані і прогнані. Велике число російських кооператорів мусіло втікати за кордон і там коротати своє життя в нужденних умовинах. І тому тепер большевики нарікають на брак правдивих кооперативних робітників і чесних урядовців. Мимо многих шкіл для підготовки персоналу, в Росії ще ніколи не було стільки зловживань і крадіжей, як сьогодня. Це доказ, в якій великій мірі питання проводу в кооперативах є питанням осіб, а не лише виховання.

Знайти людей, опанованих кооперативним ідеалом, — таким буде завсігди найважніше завдання кооперативного руху. Від таких провідників, яких око не буде звернене завжди і головно на зарібок, але на те, що є метою руху, кооперація може завжди очікувати найкращих вислідів.

В. Тотоміанц.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО

Валютарна політика*)

Валютарною політикою зовемо суму заходів, яких треба уживати, щоби валюту тримати у такому стані, в якому вона моглаби найкраще виконувати свої функції мірника господарських вартостей.

Що ці фунції виконує найкраще таке грошеве уладження, яке має високий ступінь релятивної стабілізації, то безпосереднім завданням доброї валютарної політики буде в першій мірі дану стабілізацію валюти утримати і забезпечити.

Найважнішим засобом валютарної політики є відповідна реґуляція дисконтової міри, бо при її допомозі можна суму грошевого обігу достосовувати до ступня інтензивности вимінного руху в національному господарстві і в цей спосіб впливати на стабілізацію внутрішних цін, а разом з тим і валюти. З проблємою стабілізації валюти тісно вяжеться проблєма стабілізації цін, бо врешті решт стабілізація валюти тим і виявляється, що ціни на внутрішньому ринку находяться у стані релятивної незмінчивості. Колиж загальний рівень цін нагло і сильно обнижується, то це очевидно є велике лихо, але воно не все мусить мати валютарні причини, як от не має цих причин наглий і сильний спад цін, який ми недавно переживали. Причини цего спадку цін є частинно продукційні, а частинно збутові, але з валютою вони — на наш погляд — мають мало спільного і тому помилкова булаби та валютарна політика, що змагалаби до цього, щоби достосувати валюту до змінених цінових відносин якимись окремими, незвичайними і різкими заходами.

Очевидно, що валютарна політика у практиці декотрих держав не трималася цего погляду і вона уважала вказаним для свойого національного господарства, або обезцінити валюту, відриваючи її від золотої підстави, або конвертувати валюту, роблячи цю золоту підставу дещо вужчою. Всежтаки не всі відповідальні керманичі валютарної політики перенялися ідеями »маніпульованої« валюти, бо осталися ще валюти, що не хочуть покинути теперішнього стану стабілізації. До цих валют належить і польська.

Справді, не находимо господарських арґументів на те, що польська валюта, яка дотепер функціонує зовсім добре, малаби відступити від золотого парітету, та в характері паперової валюти піти на спокуси збільшування грошевого обігу, який немовбито мав зменшити »грошеву тісноту« і тим способом немовбито привести значніше злагіднення господарської депресії. Накликування за збільшенням грошевого обігу, очевидно інфляційним спосо-

*) Стаття дискусійна. — Редакція.

бом, а також зі всіми наслідками інфляції, виходить від кругів, що є мабуть заінтересовані в такому розвитку валютарних справ; одначе ці круги забувають, що оправданням такої чи другої валютарної політики не може бути огляд лиш на деякі ґрупи господарських чинників, тільки цим оправданням може бути потреба національного господарства, як цілости. А потреба цілости є така, щоби валюта заховала свій теперішний стан стабілізації, бо тільки за цеї передумови можна числити на приріст капіталів дорогою ощадности, і тільки в стані стабілізації валюти є можливий здоровий вимінний рух і нормальна продукція. Отже відступлення від звязку зі золотом, за даного стану господарських і валютарних справ, є на цей час для польської валюти справою непотрібною а тому й нереальною.

Зате ширше треба розглянути справу конверзії валюти, такої, яку у себе перевела Чехословаччина, бо ця можливість всетаки від часу до часу обговорюється серед господарських кругів.

Господарським арґументом на конверзію польської валюти може бути огляд або на збільшення польського експорту, або на зменшення реального тягару всіх довгів, що були затягнені перед роком 1932.

Коли йде про експорт, то Польща веде його і так по дуже низьких цінах, а тому перешкодою для збільшення польського експорту не є її »дорога валюта«, тільки імпортові заборони, митні барієри і контінґенти, яких чейже не можна усунути ніякою »дешевою« валютою. Аджеж і так декотрі артикули експортуються з Польщі з очевидною стратою, яку покриває консумент-податник за посередництвом державної каси. Зрештою, коли йде про те, щоби ще дешевше експортувати, то треба доконче подбати, щоби також відповідно дешевше продукувати, а для цього треба зробити ось такі річи: 1) перевести дальшу обнижку відсоткової міри, передовсім для короткоречинцевого кредиту, бо теперішня відсоткова міра, якої придержуються банки (акційні $8^{1}/_{2}\%$, кооперативні 10%) є на теперішні часи все ще зависока; 2) треба облекшити вагу державних, самоуправних і суспільних тягарів, щоби було можна зменшити кошти виробництва; 3) місцями треба стиснути великанські доходи кермуючих чинників у промислі, а подекуди може і заробітні платні, бо краще погодитися на нижчу платню, ніж перестати працювати; 4) сильно противставитися визискові картелів і в ніякому разі не створювати для них монопольного становища ані щодо продукції, ані щодо збуту, бо інакше консумент все буде визискуваний монопольними цінами скартелізованої продукції.

В інтересі експорту треба удержувати низькі ціни і низькі виробницькі кошти, треба використовувати кожну експортову можливість і шляхом договорів створити нові можливости збуту — от і все, що може робити господарська по-

літика в области міжнародньої виміни дібр, серед нинішних умов. А конверзія валюти моглаби мати за наслідок теж подешевлення виробництва, але тільки в такому разі, колиб ціни на внутрішньому ринку підносилися значно менше, ніж оскільки обнизився би девізовий курс валюти. Коли йде про момент дешевости, то вже краще проходити цей процес простою дорогою через обниження коштів продукції і суспільного доходу, ніж приводити цю дешевість через конверзію валюти, хоч правда, що ця остання обнижує кошти виробництва способом менше замітним,а тому цей спосіб не викликає такого сильного спротиву, як це буває при всяких безпосередніх обнижках коштів і доходів. У випадку конверзії вся увага господарської політики мусить бути звернена на те, щоби не допускати — по змозі — до звишки цін, бо інакше моглиби пропасти всі експортові користи, які національне господарство хотілоби мати з конверзії валюти.

Уважаємо, що, замісць експериментувати на валютарному полі, требаби наперед подбати за вирішення проблєми цін на внутрішньому ринку в тому напрямі, щоби счезла розбіжність між цінами на поодинокі ґрупи продукції, та щоби замкнулися цінові ножиці, бо доки певні продукційні ґрупи зможуть утримувати ціни вищі, ніж це є оправдано зогляду на інші продукційні ґрупи, то і на далі проволікатисьме господарська депресія і на далі буде існувати стан, в якому одна ґрупа населення житиме коштом другої. Аджеж коли не переведеться замкнення цінових ножиць, то господарство хоруватиме в середині; і евентуальна конверзія валюти не буде ніяким ліком на цю внутрішню недугу. Натиск дійсности робить в области цін своє діло, і, колиб не деякі штучні перешкоди, то процес замикання цінових ножиць ішовби значно гладше, бож цілому національному господарству мусить залежати на тому, щоби утворився нормальний рівень цін у всіх областях продукції, щоби ґрупа промислових цін знизилася до ґрупи хліборобських цін і, щоби цей знормалізований рівень цін врешті устабілізувався. Держава моглаби дуже помогти загальному зрівноваженню цін, не тільки як продуцент монопольних артикулів, але також в той спосіб, що не стоялаби по стороні скартелізованих промислових ґруп і не робилаби ніяких перешкод всім тим, що хотілиби орґанізувати експорт в інтересі хліборобської продукції. Але ця справа вже не належить до валютарних питань, тільки до загальногосподарської політики.

Нам остається ще обговорити справу конверзії валюти зогляду на внутрішний тягар довгів, що були затягнені перед роком 1932.

Збільшена купна сила гроша, що повстала в результаті спаду цін, має між іншим також ту дуже лиху сторону, що сильно збільшила довжні тягарі, чим незаслужено поставила всіх давних довжників у дуже скрутне положення. Зменшені доходи і зменшені ціни відобрали довжникові у значній мірі змогу платити довги

і оплачувати відсотки, які всежтаки є дуже високі. А що справа довгів є досить загальна, бо кредитування грає дуже важну ролю в господарському діянні, тож не диво, що зі сторони пошкодованих довжників чуються голосні нарікання на такий стан і вони висувають ріжні проєкти, які малиби усунути лихо.

Ці проєкти є або валютарно-політичні, бо говориться про те, що валютарне уладження треба так зреформувати, щоби довжники могли заплатити свої довги меншевартною валютою; або вони є правно-політичні, бо говориться також про те, що — не реформуючи валюти — треба довги зредукувати, щоби довжники могли заплатити свої довги меншим числом валютарних одиниць, ніж свого часу позичили. Ці проєкти досить поширилися і оформилися у популярне гасло, що »довжник повинен заплатити свій довг або гіршими грішми, або в меншій висоті«.

Друга частина цего гасла належить до правної области і тому тут про неї говорити не будемо. Дозволимо собі одначе зазначити, що навіть при всьому розумінні тяжкого положення довжників не находимо практичного способу, яким можнаби було в обовязуючій правній системі і при орґанізованому (банковому) кредиті перевести редукцію довгів. Ця операція натраплялаби на такі практичні труднощі, що її переведення видається нам майже неможливим.

Зате, перша частина гасла, що »довжник повинен заплатити свій довг »гіршими грішми« безумовно належить до валютарних питань, бож в даному випадку йшлоби про таку реформу валюти, яка малаби на цілі піднести ціни на внутрішному ринку, бо тільки в той спосіб можнаби було облегчити довжникам сплату їх довгів. Отже звишка цін мусілаби бути завданням і наслідком реформи валюти, але це завдання стоїть в суперечності з оглядом на експорт, який не мігби знести звишки цін. Колиби в даному випадку хотілося поминути інтереси експорту і через загальну звишку цін іти за інтересом зовжників, то тоді підломлювалисьби самі підстави валютарного уладження, отже жертвувалисьби інтереси цілого господарства для інтересів довжників. Бо у валютарній площині, при конверзії золотої валюти, в ніякому разі не можна погодити інтересів довжників, які вимагають звишки цін, з інтересами експорту, який цеї звишки не може знести.

Зрештою, справа реформи валюти в інтересі довжників є вже припізнена, бо керманичі валютарної і господарської політики у Польщі стали на становищі стабілізації валюти на теперішних її підставах, а замісць конверзії валюти переводять конверзію довгів і відсотків і то так в области кредиту орґанізованого, як і неорґанізованого.

Ця конверзія переводиться, щоправда, тільки для хліборобського кредиту, але ніде правди діти, що головно хліборобство

находиться у виїмково тяжких обставинах, бо непропорціонально велика знижка цін на хліборобські продукти витворила такий стан, що хліборобська продукція працює зі стратою і тому — при не зменшених податкових тягарах — не дає змоги амортизувати позички і платити все ще дуже високі відсотки.

Конверзію валюти в інтересі довжників можна було перевести в 1932 р., бо тоді з неї моглиби мати вигоду справді пошкодовані довжники, зате в 1934 р. конверзії валюти вже не слід переводити, бо вона давалаби неоправдані вигоди всім довжникам, отже і тим, що затягнули довги вже тоді, коли їх внутрішня вартість не мінялася.

Тут виринає небезпека, що в таких умовах може легко плекатися легкодушність у затяганні зобовязань, а навіть певна антимораль з погляду облігаційного права, бо поширювалосьби пересвідчення, що краще бути довжником, аніж ощадником-вкладником, тому, що довжникові так чи інакше все приходить якась полекша не тільки на відсотках, але вже й на капіталі.

Принявся погляд, що побільшений внутрішний тягар довгів повстав наслідком діланя вищої сили, якої не можна було опанувати навіть при великих зусиллях. Роки 1931—1932 розмежували довги щодо їх внутрішньої вартости і довги з перед цього часу конвертуються, тобто сплати розділюються на досить довгий час, а при тім помітно бнижуються відсотки. Колиж отже дається довжникові змогу сплачувати довг у довшому часі і при значно нижчих відсотках, то годі вимагати, щоби крім цього була ще в його інтересі переведена конверзія валюти, яка давалаби змогу платити довги і довший час, і при нижчих відсотках та гіршими грішми.

Перешкодою для конверзії валюти в інтересах довжників є також факт, що значна часть кредитових умов перевелась у золотій валюті, на основі постанов польського валютарного закона про забезпечування золотих в золоті. Конверзія валюти не моглаби мати впливу на кредитові умови, що заіснували на основі виразних постанов згаданого закону, бож годі припустити, щоби закон про кенверзію валюти унеможливив золоту клявзулю у своїй власній валюті, коли її задержує, за певної передумови, у чужій валюті.

Те, що треба зробити в інтересі довжників, передусім селянських, можна зібрати в ось таких точках:

1) обнизити відсоткову міру від позичок на 8%;

2) для довгів, які повстали перед р. 1932 відсоткова міра не повинна бути вища ніж 7%;

3) довги, які повстали перед р. 1932 повинні дістати довший і вигідніший час сплати, на основі порозуміння довжника з банком;

4) кредитові установи не повинні платити від вкладок більше ніж 5%;

5) вклади, які були вже перед р. 1932, повинні бути виплачувані тільки згідно з пляном сплачування позичок, про які була

мова в точці 3. Це тільки на той випадок, колиби кредитові установи цього потребували.

Обниження відсоткової міри від позичок є тепер дуже актуальне, бо краще й вигідніше дати довжникові змогу платити невисокі відсотки, аніж безрадно дивитися, коли він їх взагалі не платить. Акційна банковість з власної ініціятиви обнизила відсотки від позичок на $8^1/_2$%. Не меншу ініціятиву повинна виявити у справі відсотків також українська кооперативна банковість, щоб не ждати на інтервенцію влади, яка напевно накаже обнизити відсотки від позичок.

З усього, що ми говорили про конверзію польської валюти, треба зробити висновок, що — на наш погляд — не слідби цеї валюти конвертувати, бо за тим не промовляють ані потреби експорту, ані потреби господарства як цілости.

Врешті треба зазначити, що колиби економічне життя у Польщі і на далі погіршувалося, то це може спонукати владу змінити погляд на стабілізацію своєї валюти, або просто може вимусити таку чи іншу валютарну політику, так само, як поліпшування економічного життя буде узагальнювати пересвідчення, що валюту треба тримати здалека від експериментів.

Ілярій Ольховий.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Огляд однорічної праці кооператив з району ПСК у Калуші за 1933 рік.

(Продовження).*

6. Рахунок оборотів.

	Сумарично		Пересічно на 1 коопер.	
рахунок	прихід	розхід	прихід	розхід
Товарів	853.984,60	761.734,62	12.027,95	10.728,65
С. г. продук.	130.869,76	121.291,48	1.843,23	1.708,37
Трафіки	56.699,31	54.370,87	798,58	765,78
Молочарні	35.964,43	26.254,38	506,54	369,78
Арт. с. г. потр.	3.002,95	2.865,71	42,29	40,36
Борг. с. г. потр.	1.408,29	283,60	19,84	3,99
Кошт. прод.	569,29	8.833,24	8,02	124,41
Тов. кредиту	150.283,38	165.975,95	2.116,67	2.337,68
Гот. кредиту	100.230,79	100.007,08	1.411,70	1.408,55
Уділів	3.049,64	3.486,89	42,95	49,11
Зап. фондів	13.663,22	16.284,16	192,44	229,35
Инші рки.	80.658,28	170.312,10	1.136,04	2.398,76
	1,430.383,94	1,431.700,08	20.146,25	20.164,79

* Гляди: Кооп. Республика ч. 9.

Повищий рахунок оборотів виказує, що уділи зменшилися о 6.16 зл. пересічно на одну кооперативу, запасні фонди також зменшилися по 36.71 зл. в пересічі на 1 кооп. В готівкових кредитах нема майже ніякої зміни, але зате зменшилися товарові кредити о 15.692,57 зл. загально, або 221,01 зл. в пересічі на 1 кооп.

Пересіч торгів товарами виносить 12.027,95 зл. на 1 кооп. (Калуш — 13.546,99 зл., Войнилів — 7.294,35 зл., Рожнітів — 12.877,38), тимчасом як таж сама пересіч виносила 1932 р. — 11.937,86 зл., 1931 р. — 15.115,15 зл., 1930 р. — 20.452,31 зл., 1929 р. — 24.195,05. З цього видно, що торги в порівнанні з 1932 р. устабілізувалися (збільшення — 0,9%). Як взяти під розвагу окремі райони ПСК., то видно, що в них оформилося відношення торгів 1933 р. до торгів 1932 р. дещо відмінно, бо: Калущина виказує зменшення о 3,2%, Войнилівщина — зменшення о 0,8%, зате Рожнітівщина виказує збільшення торгів о 5,3% в порівнянні з торгами 1932 р.

Загальна сума оборотів виносить 2,862.084,02 зл. або 40.592,73 зл. пересічно на 1 кооп. супроти такоїж загальної суми оборотів з 1932 р. в квоті 3,695.915,05 зл. і пересічи 47.383,58 зл.

7. Оборотові засоби, льокації, майно.

Власні оборотові фонди складалися:		1933 р.	1932 р.
із запасних фондів	203.441,70	71,7 проц.	72,9 проц.
із уділів	68.121,63	24,0 „	23,7 „
із білянсових надв.	12.320,19	4,3 „	3,4 „
Загально:	283.883,52	100,0 проц.	100,0 проц.

Власне майно, як вище його виказано, належить поменшити о суму білянсових недоборів в квоті 12.216,27 зл. Таким робом власне майно виносило дійсно **271.667,25 зл.**

На чуже майно складалися:		1933 р.	1932 р.
готівк. кредити	76.291,15	57,7 проц.	49,9 проц.
товар. кредити	46.603,60	35,2 „	39,7 „
інші р—ки	9.402,04	7,1 „	10,4 „
Разом	132.224,79	100,0 проц.	100,0 проц.

Поділ майна в пересічи був такий:

	на 1 кооп.		на 1 члена	
	1933 р.	1932 р.	1933 р.	1932 р.
власне	3.826,30	3.892,95	23,72	27,42
чуже	1.862,32	2.135,99	11,55	15,04

Після районів майно в пересічі на 1 кооп. ділилося так:

	1933 р.		1933 р.	
	власне	чуже	власне	чуже
Калуш	4.645,71	2.270,49	4.717,73	2.898,49
Войнилів	2.396,07	1.493,05	2.496,03	1.672,85
Рожнітів	3.482,20	1.445,80	3.036,83	1.583,66

Пересіч головних складових частин власних оборотових фондів була:

	на 1 кооп.		на 1 члена	
	1933 р.	1932 р.	1933 р.	1932 р.
уділи	959,46	950,46	5,95	6,70
запасні фонди	2.659,38	2.923,31	17,76	20,59

Відношення власного майна (устійненого по відчисленні білянсових недоборів) до чужого виносило 1 : 0,48. Це відношення в 1932 р. виносило 1 : 0,54, в 1931 р. — 1 : 0,77, в 1930 р. — 1 : 0,92.

Власні фонди займали 67,26% всіх оборотових фондів, тимчасом як в 1932 р. це відношеня виносило 56,30%.

Поділ готівкових кредитів після жерел акредитування був такий:

ПСК. (з фонду »Жертви повіни«)	3.883,52	5,1%
кооперативні установи	14.026,57	18,4 „
інші укр. просв.-культ. установи	8.073,—	10,6 „
громадянські установи (церкви і пр.)	4.328,06	5,7 „
приватні особи	23.760,20	31,2 „
інші чужі гроші	22.147,80	29,0 „
Разом	76.219,15	100,0%

З товарового кредиту кооперативи користали:

в ПСК. і його філіях	36.951,54	79,3%
в других кооперативних установах	594,93	1,3 „
в приватних фірмах	9.057,13	19,4 „
Разом	46.603,60	100,0%

Поділ льокацій був такий:

Уділи в ПСК.	47.990,42	75,5%
Уділи в Укр. банку (12 кооп.)	675,—	1,0 „
Уділи в Раймолочарнях	7.744,61	12,2 „
Уділи в інших кооп. установах	3.494,70	5,5 „
Промислова позичка ЦС	1.111,75	1,8 „
Позичка »Просвіті« (3 кооп.)	50,—	0,1 „
Вкладки ощадности (3 кооп.)	1.495,53	2,3 „
Державна позичка (43 кооп.)	1.007,40	1,6 „
Разом	63.569,41	100,0%

Уділи в ПСК. творили 17,6% власних оборотових фондів (в 1932 р. — 16,6%, в 1931 р. — 13,8%).

Кооперативи користали з товарового кредиту в ПСК., який-то кредит в порівнанні з вплаченими до ПСК. уділами в поодиноких районах представлявся так:

Калуш	23.707,55	29.639,16	80%	100%
Войнилів	5.733,37	6.408,11	89 „	122 „
Рожнітів	7.510,62	11.943,15	64 „	88 „
Загально	36.951,54	47.990,42	77%	96%

Як видно з повищого, відношення кредитів в ПСК. до зложених уділів в деякій мірі покращало в порівнанні з 1932 р., а ста-

лося це наслідком редукції кредитів в ПСК., бо пересічний товаровий кредит 1 кооперативи в ПСК. виносив:

	1933 р.	1932 р.	зменш. в %
Калуш	677,36	903,11	25%
Войнилів	388,22	432,95	10 "
Рожнітів	357,65	533,88	33 "
Загально	520,44	622,55	17%

Значну частину фондів ульокували кооперативи в нерухомостях, а саме квоту: 122.203,10 зл. Риночна ціна цих нерухомостей після оцінки була дещо менша, бо 105.530,— зл. На нерухомости складалося:

будинків на власних площах	23
будинків на чужих площах	8
будинків в тракті будови	2
будівельних площ без будинків	7
господарських забудовань	3
будівельні матеріяли	3
орне поле	2,5 гектара

Вичислені нерухомости були в 42 кооперативах.

Обезпечення від вогню нерухомостей виносило квоту 88.317,—, обезпечення товарів від вогню в 16 кооп. на квоту 23.272,— зл., обезпечення товарів від влому в 7 кооп. на квоту 6.968,—з л. Обезпечення товарів від влому було лиш в 7 кооп. тому, що прочі в значній мірі стерегли крамниць або при помочі найнятих нічних сторожів або в цей спосіб, що крамарі ночували в крамницях. Всеж таки в 13 кооп. мали місце крадіжі ізза вломів, які принесли тим кооперативам шкоди на квоту: 3.211,73 зл.

В господарських машинах і в госп. знарядах для спільного вжитку членів було ульоковано 4.598,49 зл.; а на ці машини і знаряди складалися:

трієри	8	терлиця	1
ручні молотілки	2	бочки до гноївки	2
млинки до збіжа	3	машинки до кукур.	2
сіножатні борони	2	сонди	15
плянети	4	ґеґари	2
плужки	7	трокари	6
шатківниці	5		

(Далі буде).

І. Ступницький.

(На основі матеріялу, приготованого організаційним відділом ПСК.).

З УКРАЇНСЬКОГО КООП. РУХУ НА ЗАКАРПАТТІ.

В Мукачеві відкривається споживча кооператива під фірмою »Наше Дружество«. Має гарний льокаль в дуже доброму місці.

Дня 16. жовтня о год. 18.35 до 18.50 виголосить в кошицькому радіо інж. В. Чапля виклад по українськи на тему: »Як закладати кооперативи по селах«.

РОЛЯ ЖІНКИ В КООПЕРАЦІЇ.

(З резолюцій Укр. Жіночого Конґресу в Станиславові 1934 р.).

У. Ж. К. вважає, що господарський розвиток нашого народу повинен іти шляхом розбудови української кооперації й активної участи в ній жіноцтва і тому взиває загал українського жіноцтва вступати масово в члени кооператив і піддержувати свою кооперацію через збут і споживання.

У. Ж. К. стверджує, що українська кооперація, яка власними силами створила один ідейний орґанізаційний центр: РСУК у Львові, має право задержати й надалі свою орґанізаційну окремішність.

У. Ж. К. вважає потрібним вести кооперативну пропаґанду між жіноцтвом. Для зорґанізованого переведення цього завдання слід творити кооп. секції при жіночих орґанізаціях, які в нас будуть виконувати ролю кооперативної Ґільди, централею яких має бути Секція при Головному Виділі Центрального Жіночого Т-ва »Союз Українок« у Львові. Для належного розуміння кооперативних ідей доручає У. Ж. К. українському жіноцтву познайомитися з кооперативною літературою, доповнюючи бібліотеки книжками з цього обсягу, як також передплачувати часописі Г. К. Ч., Кооперативну Родину, Кооперативну Республику, Сільський Господар, Нову Хату та Жіночу Долю.

У добу сучасної економічної кріз необхідна є розбудова дальших жіночих кооператив, які охоплювалиби виробництво й збут жіночої продукції, а разом із цим створювалиби й нові варстати праці для жінок. У тій цілі У. Ж. К. взиває Кооперативну Секцію Союзу Українок у Львові й РСУК. склкати нараду кооператорок, яка подалаби напрямні дальшої розбудови цих кооператив.

У. Ж. К. домагається для жінок належних місць у проводі кермуючих орґанів кооператив.

У. Ж. К. вважає підтримку існуючих українських промислових підприємств і творення нових незвичайно важливим завданням жіноцтва. У. Ж. К. стверджує, що невідкличним обовязком жіноцтва є без застереження перестерігати клич »свій до свого« та поручає українським жіночим орґанізаціям контролю над переводженням цього клича в життя.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Відношення жидівських союзів до справи упорядкування сітки кредитових кооператив

Ініціятива Кооперативної Ради в справі упорядкування сітки кредитової кооперації, про що ширше писалося в попередньому числі »Кооперативної Республики«*), в першу чергу має на оці жидівську кредитову кооперацію, при чім у звязку зі справою упорядкування мережі кредитової кооперації ставиться питання про сконцентровання цілого жидівського кооперативного руху в одному Союзі, замісць теперішніх чотирьох, зглядно трьох, (недавно основаному другому жидівському Союзові у Львові, що мав право ревізій на один рік, не продовжено цього права).

В орґані варшавського Союза жидівських коопер. товариств „Ruch Spółdzielczy“ ч. 7. за липень 1934. читаємо, що на пер-

*) Гл. ч. 9. за б. р ст. 288—293. к

шому засіданні Кооперативної Ради в новому складі і на відбутих представниками цього союза конференціях з провідником Кооперативної Ради »зазначилася виразна тенденція реформи кооперативного руху і санування відносин на жидівському відтинку. Зарисовується виразна тенденція і можливість удержання тільки одного жидівського союза, а це під умовою трактовання справи жидівського руху, як проблєми краєвої, а не територіяльної, або вузько союзної«.

В цій справі відбулася конференція п. провідника Кооперативної Ради з репрезентантами трьох жидівських союзів. В конференції взяли участь від Союза жидівських товариств др. Г. Парнас, від львівського Загального союза посол Г. Розмарін і др. Ротенштрайх, від Варшавського союза купецьких кооператив дир. А. Екерман.

„Ruch Spółdzielczy" подає такі інформації про перебіг конференції:

Реферат про відносини в міській кредитовій кооперації, зі спеціяльним узглядненням жидівської кооперації, виголосив др. Коляковскі, з рамени Кооп. Ради. Референт подав, що серед обєднаних в союзи міських кредитових кооператив, 886, або близько 50%, належить до жидівських союзів, отже на думку референта є тут пересичення.

Жидівські кредитові кооперативи референт ділив на суспільні, що концентрують у себе жидівський міщанський елємент, і кооперативи фамілійні, що свій приватний інтерес укривають під кооперативною фірмою, концентруючи у себе польських або українських селян. Розміщення кооператив вказує, що інтереси жидівських союзів перехрещуються та заходить шкідлива конкуренція кооператив і союзів.

Провідник Кооперативної Ради п. Поміяльський, навязуючи до стверджених референтом фактів, апелював до Союзів, аби старалися у власному крузі ділання і в порозумінні між собою розвязати ті проблєми, в противному разі станеться це дорогою зарядження. З осібна ходить про означення понять: що то є суспільна кооператива, що то є кооператива жидівська, яка кооператива має рацію існування, яке має бути насичення кредитових кооператив у відношенні до числа жидів в містах, відповідаюче потребам і здоровим відносинам.

В справозданні з конференції, уміщеному в орґані львівського Загального Союза „Przegląd Spółdzielczy" (ч. 8. з 1. 8. 1934), цей апель провідника Кооперативної Ради передано інакше, з опущення погрози, що, як не дійде до розвязання порушених в рефераті дра Коляковського проблєм, в порозумінні між собою жидівських союзів, то це станеться дорогою зарядження. Взагалі справоздання „Przeglądu Spółdzielczego" значно ріжниться від справоздання „Ruchu Spółdzielczego" причім „Ruch Spółdzielczy" висуває в справозданні на перший плян справу сконцентрування жидівського кооперативного руху в од-

ному Союзі, видимо співчуваючи цій справі, а „Przegląd Spółdzielczy“ виявляє неприхильне відношення до цієї справи.

Подаючи нижче дальший перебіг конференції, користаємо для цього зі справоздання обох органів.

В дискусії перший забрав слово представник львівського Загального Союза др. Ротенштрайх, звертаючи увагу, що жиди в Польщі становлять около 50,0% в торговлі, тому мусіли витворити відповідну сітку кредитових кооператив, що помагають в торговельних трансакціях. В дійсности жидівських кредитових кооператив є значно менше, ніж виказує статистика, бо, в наслідок господарської кризи, торговельні обороти зменшилися і багато кредитових кооператив попали в ліквідацію.

Другий представник львівського Союза, др. Розмарін, остерігав перед форсовною ліквідацією жидівських кредитових кооператив, що не належать до рев. союзів, бо хоч цей кредитовий апарат і не є здоровий, але він існує, сповняє певну господарську функцію й форсовна ліквідація цього апарату могла б відбитися шкідливо на кооперативах, під оглядом суспільним потрібних. Є за зменшенням на поодиноких теренах »кредитівок« (в знаках наведення), але це зроблять Союзи самі, тим більше, що мають Унію. Далі др. Розмарін з цілою рішучістю заявився проти ідеї одного жидівського Союза і орґанізаційного монополю, доказуючи його шкідливість: »Орґанізаційний монополь вбиває всяку ініціятиву, впроваджує неповоротність й бюрократію, відтручує людей від праці, вбиває запал в діячах«. Тому др. Розмарін перестерігає перед порадами тих, хто підсуває плян створення тільки одного ревізійного Союза для жидівських кооператив«.

Репрезентант Союза купецьких кооператив звернув увагу на факт, що життя і так зліквідувало багато кооператив, а статистичні дані не є вже тим висловом фактичних відносин.

Др. Г. Парнас, репрезентант Союза жидівських кооперативних товариств, пригадав, що цей Союз від першої хвилі боровся з аномаліями руху. Існуючі в Союзі норми творення і приняття кооператив показалися слушними і залагоджують проблєму жидівського руху. Одначе після 1928 р. Союз цей перестав бути єдиним союзом жидівських кооператив і не міг запобігти дезорґанізації і антисуспільним явищам руху. При цім др. Парнас заявив, що Союз буде щасливий, коли його досвід і його програма знайдуть нарешті можливість реалізації, при співпраці всіх союзів.

Зрештою всі репрезентанти жидівських союзів заявили готовість шукати розвязання справи дорогою взаїмного порозуміння.

Провідник Кооперативної Ради, реасумуючи перебіг конференції, ствердив, що зібрані погоджуються на те, що оздоровлення жидівського кооперативного руху вимагає зменшення на

поодиноких теренах кількости кредитових кооператив дорогою лучення (фузії) здорових кооператив; що нові кредитові кооперативи можуть аж тоді бути приняті до союза, коли Кооперативна Рада дасть на це згоду; що належить здоровим кооперативам, котрі не належать до ревізійних союзів, поручати приступлення до властивих союзів; що за жидівську кооперативу належить уважати таку, що має найменше 70,0% членів жидів. В кінці провідник Ради висловив сподівання, що до кінця жовтня союзам удасться перевести фузію кооператив на терені та освідчив, що відносно дальшого ходу справ буде порозуміватися з д-ром Парнасом, як членом Кооперативної Ради.

Цікавий відгомін знайшла ця конференція в орґані львівського Загального Союза „Przegląd Spółdzielczy“ ч. 7. з дня 1. VII. 1934.

Читаємо тут: »Забіраємо голос в засадничій справі, хоч може хтось, незадоволений з нашого засадничого становища, котре кидає світло на пляни, подиктовані скрайнім еґоїзмом, буде старатися арґументувати, що кооперативний централізм є добрий, але тільки тому, бо він сподівається керувати ревізійним Союзом, котрий одержить монополь, зглядно тому, що його ревізійний Союз убігається о ревізійно-орґанізаційний монополь в жидівській кооперації«... »Жидівському кооперативному рухові загрожує монополізація, бо деякі діячі пропаґують централізацію жидівського кооперативного руху не в інтересах справи, а щоби одержати для свого Союза ревізійний монополь« (підчерк. наші — А. Ж.).

З цієї цитати, у звязку зі становищем, яке на конференції жидівських Союзів в Кооперативній Раді зайняв представник Варшавського Союза жидівських товариств др. Парнас, виходило б, що власне цей Союз, в особі др. Парнаса, змагає до зцентралізовання в своїх руках цілого жидівського кооперативного руху, до ревізійно-орґанізаційної монополізації жидівського кооперативного руху.

Далі автор статті доказує шкідливість централізації і монополізації кооперативного руху взагалі і спеціяльно в приміненні до жидів, які знаходяться в особливих умовах існування, арґументуючи становище, заняте представниками Загального Союза на конференції в Кооперативній Раді.

— — — — — — — —

Справу упорядкування мережі жидівської кредитової кооперації, як також справу централізації чи децентралізації жидівського кооперативного руху уважаємо внутрішніми жидівськими справами, до яких не маємо потреби втручатися. А реферуємо ці справи на сторінках нашого орґану для того, щоб наш кооперативний загал знав, які проблєми ставить життя перед жидівськими кооператорами, бо дещо з того, що мають зробити у себе жиди, під напором третіх чинників, треба б і нам зробити;

наприклад — упорядкувати сітку нашої кредитової кооперації й доцільно уплянувати дальшу орґанізаційну працю розбудови кредитової кооперації, не ждучи на інтервенцію тих третіх чинників. А. Ж.

УСПІХИ КООПЕРАЦІЇ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

Щойно виданий 37-ий звіт з діяльности Центрального Союзу сільсько-осподарських кооператив в Празі представляє особливий інтерес. В ньому, поза даними про діяльність вище згаданого найбільшого кооперативного союзу Чехословаччини, знаходяться також відомості відносно успіхів кооперації в республиці в загалі. На 1. січня 1934. року в Чехословаччині функціонувало 17.583 кооперативи (супроти 17.488 в попередньому році). Мім цими кооперативами було:

1. Кредитових:	системи Кампеліка (Райффайзена)	5.630
	системи Шульце-Деліча	2.186
2. Сільсько-господарських		5.490
3. Споживчих		1.641
4. Ремісничих робітничих		1.461
5. Будівельних		1.641
6. Інших		134
7. Кооперативних союзів		49

Колиж додамо, що у згаданих вище кооперативах є тепер, по думці знавця чеохсловацької кооперації Фр. Модрачка[1]), — біля 3.400.000 членів, то важне значіння кооперативного руху в Чехословаччині мусить бути признане цілком безсумнівним.

Зі згаданої кількости кооператив більш, ніж 4.000 обєднано в Центральному союзі. Останній являється не тільки Центральною касою для обєднаних в ньому кооператив, але є також Ревізійним союзом й центром культурної кооперативної роботи, як і впливовим чинником в царині кооперативної торговлі.

Як Центральна каса, згаданий Союз користується довірям вкладчиків, які зложили на 1. січня 1934. року до Центрального союзу біля 720 міліонів чехословацьких корон.

В порівнанню з попереднім роком спостерігається зменшення сальда вкладів на 35 міліонів кч. Таким чином, зменшення загальної суми вкладів Центрального союзу, в порівнанню з попереднім роком, треба признати незначним.

Цікаво, що вклади, знесені до кредитових кооператив, що є членами Центрального союзу, досягали на 1. січня 1934. року 2.185 міліонів кч., тобто т р і ч и перевищували решту вкладів в Центральнім союзі, а порівнюючи з 1929. роком (роком початку крізи) були навіть на 90 міліонів кч. вищі.

Що торкається позичок, виданих кредитовими кооперативами, обєднаними в Центральному союзі, своїм, членам, то на 1. січня 1934. року загальна їх сума мало що не досягла 1.500 міліонів кч., виявляючи таким чином тенденцію до збільшення«.

Позички, уділені Центральним союзом своїм членам, досягли на 1. січня 1934. року 449 міліонів кч., при чому і в даному випадку помічається, від початку крізи щорічне невеличке (2%) збільшення уділених позик. Центр. союз систематично стремить до зменшення відсотка від позичок, що стоїть у тісному звязку з відсотковою стопою, яку платить сам союз від вкладок. Згідно з законом з 1932. року кредитові установи Чехословаччини не мають права платити від вкладок більше, як 4%. Це дозволяє членам Центрального союзу користуватися дешевим кредитом, тому що Центральний союз вперто стремить до того, щоб відсотоква стопа, що платиться від вкладок та побирається

---

[1]) Земєдєльске Дружстевні Лісти, 1934., V. 11.

від позичок вагалася в межах $1^1/_2$%. Часто-густо трапляється, що це вагання не перевищує 3/4%. Це великий успіх. Велике кооперативне добродійство.

Що до культурної праці Центрального союзу, то він видає кілька часописів, які не тільки підтримують звязок між Центральним союзом та його членами, але також трактують загальні питання кооперації та сільського господарства.

В тісному звязку з Центральним союзом є діяльність Високої кооперативної школи, що має метою підготовляти для кооперації висококваліфікованих працівників. В 1933. році закінчило школу 26 слухачів.

Ревізійна діяльність Центрального союзу виявилася в 1933. році у виконанню 2.415 ревізій, що їх перевело 25 ревізорів.

Торговельну діяльність Центральний союз переводить за посередництвом спеціяльно утворених при ньому та від нього залежних організацій. До цих останніх відносяться: »Кооператіва« і »Аграсоль«, що торгують хліборобськими продуктами й необхідними для господарства предметами, а крім того організації для продажі худоби та молочарських продуктів. Всі ці організації продали протягом 1933. року продуктів на суму біля 875 міліонів кч. **С. Б—ський.**

З УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ.

ДОСЛІДИ З СОЦІЯЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.

(Справоздання з праць семинаря для вивчення соціяльної економіки Закарпаття в Празі за 1933 р.).

Відомо, як мало знаним краєм є Заакрпаття взагалі, а під оглядом соціяльно-економічним тим більше*). І коли на Українськім Університеті в Празі відкрився семінар для вивчення соціяльної економіки Закарпаття — його вітало громадянство своєю постійною увагою і участю в ньому.

Семінар, що ним керує проф. О. Мицюк, розпочав свою працю дня 11. березня 1933 року і перервав її на літні ферії дня 27. травня тогож року. За цей короткий час відбулося пять засідань, на яких заслухано і продисковано шість докладів. На засіданнях семінару було присутніх біля 100 осіб — пересічно 20 осіб на одне засідання — і то людей переважно з закінченою вищою освітою. Семінар отже набрав характеру наукового товариства, а рівень дебат був на тій висоті, що є характеристичною для наукових асоціяцій. Про кожне засідання семінару зявлялося коротке справоздання в пресі, а то: в »Укр. Тижні« — Прага, та в »Українському Слові« — Ужгород. Один з докладів, зачитаних на семінарі, а саме доклад інж. М. Кушіренка, вже видрукований в такому поважному органі, як „Slovanský Přehled“ — Прага (ч. 5—6 за 1933), другий — інж. Гордієнка — друкується в »Народописнім Вістнику«; крім того обидва ці доклади друкуються в укр. мові в ужгородській »Підкарп. Русі«. Таким чином семінар соціяльної економіки за короткий час виконав значну працю, що не лишилася лише в стінах Українського Вільного Університету, але й в значній мірі помогла встановленню правдивих, науково-обєктивних даних і висновків (поглядів) про т. зв. »підкарпаторуську« проблему

*) З уваги саме на це містимо в нашому журналі згадане справоздання, хоч — ізза технічних перешкод — зі значним спізненням, — в переконанні однак, що виконана семінарем праця має більше чим актуальне, — триваліше значіння і вартість. Тим то й досі вона не втратила наукового інтересу до себе, представляючи собою найновіші всежтаки досліди в ділянці соц. економіки Закарпаття. Віримо, що це справоздання причиниться, а може й спонукає наших читачів ближче заінтерисуватися й пізнати той закуток України. Студії з цієї области будуть дуже витані в нашому журналі. — **Ред.**

в колах українського, чеського, а почасти, навіть, й всесловянського суспільства.

Спинимося на кожному зі згаданих пяти засідань зокрема.

Першим був доклад керовника семінару — проф. О. Мицюка на тему »Народностна статистика кол. Угорської, тепер Підкарпатської Русі в XIX. та XX. століттях«.

Виклад цей був зачитаний і продискутований дня 11. березня 1933 р. Зміст викладу: статистичні обчислення національного складу людности в ріжнонаціональних державах завжди мають ріжного роду перешкоди та утруднення. Це саме було й з обчисленням української людности в Угорщині. Через несвідомість тої людности спочатку за критерій приналежности до русинів (с. т. українців) брали приналежність до греко-католицької віри. В другій половині XIX. віку приходять тодішні вчені до переконання, що той критерій непридатний, бож зовсім не кожний греко-католик є русином. Від 1880 р. в основу національних обчислень кладуть матірню (рідну) мову. Але й цей новий критерій робить офіційні дані про кількість українців не цілком вірогідними. Не відомо було, куди прирахувати т. зв. »словяків« — с. т. проміжну ґрупу між українцями й словаками. Безрадними були в цьому питанню не лише статистики, але й фільольоґи. Це були труднощі обєктивного характеру. Але при цій проблємі заходили ще й трудности субєктивного характеру. А саме: перед світовою війною освічені верстви автохтонної людности прираховують себе до мадяр. Офіційній мадярській статистиці людности роблено закид, що вона є на послугах у мадярського режиму, виконує його завдання і не є науково-обєктивною. За чесько-словацького режиму зустрічаємося з пресією адміністрації, щоб автохтони не писалися українцями. Ця пресія викликує тільки непотрібне подражнення. За даними чесько-словацької статистики за десять літ — від 1921 до 1930 р. приріст українського населення (в сучасних межах Підкарпаття) виносить 74.682 душі. Частину того приросту можна віднести на рахунок припинення еміґрації до Америки, але всежтаки цей десятилітній приріст за Чехословацької Республики більший, як за останніх півстоліття мадярського режиму.

Дня 25. березня 1933 р. відбулося друге засідання семінару, присвячене основній галузі підкарпатського господарства — скотарству: (»Сокта рство Підкарпат. Руси в р. р. 1910—1930«). Докладчик, — доцент Укр. Госп. Академії в Подєбрадах Вікт. Доманицький, подав динаміку розвитку скотарства на Підкарпатті, ілюструючи свої твердження картоґрамами та діяґрамами. Скотарство Підкарпаття в щорічнім народньо-господарськім прибутку Підкарпаття дає до пятисот мільйонів корон чес., себто більше, як виноградництво, що дає біля 120 мільйонів к. ч., і більше, як садівництво, що дає по-над сорок мільйонів к. ч. в рік. Першорядна роля скотарства в народнім і в приватнім господарстві Підкарпаття підтверджується ще й тим, що за даними проф. Брдліка воно постачає господарям навіть в Потиській низині — 73 проц. всіх грошових прибутків з господарства. Скотарство Підкарпаття не конкурує зі скотарством історичних земель Чеськослов. Республики, але його доповнює. Напр., р. 1931 історичні землі Чеськослов. Республики ввезли зза кордону тваринних продуктів на девятьсот пять мільйонів Кор. ч., — з того продуктів рогатої худоби на 323 міл. кор. Цей дефіцит республики може покрити Підкарпаття ширшим розвитком плекання рогатої худоби та овець. Крім того Підкарпаття має особливо сприятливі природньо-історичні умови для плекання молодняку (молоді коні гуцульської породи, молоді корови, молоді воли, молоді самці). Цей молодняк Підкарпаття може постачати в долинні господарства інших районів республики. І цього завдання не може перейняти на себе скотарство історичних земель Чесько-словацької Республики. Мимо того скотарство Підкарпаття занепадає (не поспіває за розвитком людности). На 1000 душ населення проти 1910 р. припадає в р. 1930: рогатої худоби на 24 проц. менше, овець — на 43 проц., свиней — на 10 проц., кіз — на 56 проц. менше. Лише конярство розвивається рівнобіжно зі зростом людности.

Дня 29. квітня 1933 р. відбулося третє засідання семінару. Був зачитаний доклад інж.-екон. М. Кушніренка на тему: »Соціяльно-економічний побут долішняків на підставі анектного обслідування с. Горинчова«. Корреферент д-р В. Орелецький провів порівняння з вислідами такогож обслідування над

одним буковинським селом. Доклад інж. Кушніренка є вислідом анкетного обслідування с. Горинчова, старанно переведеного інж. Кушніренком по проґраму проф. О. Мицюка. Проґрам цей вимагає зібрати точні відомости: 1) про загальні умови життя — 12 запитів; 2) про родинно-популяційні — 12 запитів; 3) про сільську громаду — 18 запитів; 4) про господарство — 36 запитів; 5) побут — 14 запитів; 6) культуру — 11 запитів і, нарешті 7) про санітарно-гіґієнічний бік сільського життя — 45 запитів. Разом анкета містить в собі 152 запити. Зібрані інж. Кушніренком і оголошені на засіданні семінару відомости представляють із себе всебічний образ суспільно-господарських відносин в селі долинної зони (потиської низини) Підкарпаття. Обслідування це фіксує пережитки давньої минувшини в побуті селян, розкриває сьогодняшній соціяльно-господарський склад всієї людности на селі, відмічає деякі новаторства (поступові початки). З пережитків минувшини цікаво було довідатися про стан господарства в урбаріяльнім маєтокві; в психіці селян — про забобон, що буцімто ремісництво та торгівля — то не діло русинів. Зі сучасного стану вражає відсутність в селі кооператив і церковний розкол. Констатуються факти обмежень в продовженні роду — явище сумнівної вартости. Однак поруч з тим зазначуються і факти відрадних новаторств (поступових початків), як от піонірство в справі інтенсифікації господарки: передові ґазди набувають вже й штучні погної, в селі зявилася одна яма для збирання мочівки та гноївки (раціональне схоронення гною-обірнику)...

Корреферент д-р Орелецький сконстатував подібність даних інж. Кушніренка з даними, здобутими ним самим в буковинському селі. Сконстатована подібність зясовується одноплемінністю укр. людности Підкарпаття й Буковини, з осібна тим, що долішнянська зона (потиська низина) Підкарпаття кольонізувалося колись між іншим й буковинцями. Резюмуючи дискусію по докладу, керовник семінару проф. О. Мицюк пікреслив значіння анектних обслідувань селянського життя. Вони дають матеріял для наукових праць про край в майбутнім і наводять на чергові завдання правильної соціяльної і економічної політики на селі в наші дні. Доклад інж. М. Кушніренка вже друкується в органі „Slovanscý Přehled". (Кінець буде). **В. Доманицький.**

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

З ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.

(Осіння сівба і старий урожай. Хлібозаготовки і хлібоперевозки).

У двадцятих числах вересня всі області України повинні закінчити сівбу озимини. Встановлені Радою народніх комісарів і центр. комітетом К. П. Б. У. пляни (терміни і кількости) озимого засіву мусять бути додержані кожною областю й районом... »за всяку ціну«...

Зближаються вже останні терміни, а тим часом радянська преса констатує, що якраз ті області і райони, які перші повинні закінчити сівбу, виконали тільки половину пляну, або й менше. Як подають »Вісті« (ч. 205), Чернигівська область виконала плян сівби на 56.5%, Київська на 52.5%, Одеська на 25.6%, Дніпропетровська на 35.6%, Донецька на 36.1%. З цього приводу »Вісті« пишуть: »ці області і всі інші повинні рішуче підсилити плян сівби і насамперед налягати на оранку«.

Але з оранкою не є проста річ. Машинова оранка не дописує. Вироблювані на большевицьких фабриках трактори нідо чого нездалі. В деяких колгоспах до 80% тракторів не працює. По перше, селян не навчили поводитись з ними гаразд, а по друге — попсованих тракторів не направляють, бо рідко де є для цього відповідні майстерні. Радянські селяне мусять орати звичайними старими плугами, для чого знову бракує живої тяглової сили — волів і коней, отже мусять хіба самі до плугів впрягатись...

Плян вимагає, щоб цієї осени засіяти 4 міліони гектарів сортовою пшеницею. Це вимагає виключної уваги до сортообміну (виміни звичайного зерна на сортове, перечищене, добірне). До цієї справи, пишуть »Вісті«,

(ч. 205), треба »прикувати увагу керівних орґанізацій, областей та районів«. Але як уважають на це ті орґанізації? Плян сортообміну з ресурсів державного сортфонду для пшениці виконано на 16.2%, для жита на 11.9%. Особливо відстали з сортообміном Дніпропетровщина (9.7%) та Одещина (6.7%), що належать до головних пшеничних областей.

Щоб посіяти, треба наперед зібрати попередній врожай. Тимчасом досі ще не зібрано й половини крупяних та бобових культур. Соняшник зібрано тільки з чверті площі. На Чернигівщині, наприклад, не зібрано близько 30% всяких культур, на Дніпропетровщині треба ще зібрати половину соняшника, три чверті бобових та крупяних культур. Особливо злий стан під цим оглядом на Одещині, там ще не зібрано 75% площі соняшника, 85% бобових і т. д.

З виконанням плянів хлібоздачі справа стоїть не краще, як зі збором урожаю та сівбою. Напр. деякі райони Чернигівської області виконали плян хлібоздачі лише на 19—20%. В ч. 204 »Вістей« є допис з Бобровицького району в Чернигівській области, в якому між інш. читаємо: »Встановлено, що у найвідсталішому (!) Бобровицькому районі і районні керівники, і працівники сільрад сподівались на якусь скидку й за цим приховували саботаж хлібоздачі«.

Коли обвинувачення в саботажі хлібоздачі робиться керовникам районів і сільських рад після того, як з цих орґанів місцевої влади »вичищено« петлюрівців і взагалі українців, а на їх місце поставлено імпортованих москалів і вірних большевикам жидів, то це значить, що пляни большевицьких центрів вимагають від населення більше, ніж воно має і може дати, і що виконавці цих плянів на місцях, хтоб вони не були, петлюрівці чи найвірніші Москві жиди, не можуть їх виконати, хочби й хотіли. За це їх роблять »саботажниками«...

Витиснений силою від населення хліб большевики хотять якнайскорше вивезти поза межі України. Тимчасом залізничий транспорт знаходиться в такому жахливому стані, з причини »плянової« большевицької господарки, що підчас перевозок той хліб псується й пропадає, а сама перевозка стоїть під знаком запитання. Большевицька преса починає вже писати про »зрив хлібних перевозок«.

»Обурливу безвідповідальність« — як повідомляють »Вісті« з дня 13. IX. 19334 р. — »уже з самого початку хлібоперевозів виявила Катерининська залізниця«. Вона подає під хліб непридатні ваґони. На ряді стацій хліб ладували до діравих ваґонів, які в дорозі давали »рясну втечу зерна«. Їх доводилось відчеплювати на ріжних стаціях, а хліб складати десь у шопах, бо немає інших ваґонів. Що цього хліба дальше не повезли — річ ясна. Ті шопи мали дахи діраві і перший же дощ промочив зерно.

Те саме діється і на Південній залізниці. І тут бракує ваґонів для перевозок. Хліб дуже часто розкрадають не тільки на складах, а також і з ваґонів. Наприклад, прийшов на стацію Веселий Поділ поїзд з хлібом, але з кожного ваґона було викрадено від 390—650 кґ. зерна. Голодне українське населення мусить красти те, що йому відібрали силою...

Не краще становище і на третій відповідальній за хлібні перевозки — Південно-західній залізниці. За серпень там навантажено 1816 ваґонів збіжа. Слабу подачу ваґонів »Вісті« пояснюють »канцелярійно-бюрократичною системою роботи«. Тимчасом ваґонів взагалі бракує, нових не будують, а старі зовсім знищені. Тому й зрозуміло, що з перших же днів перевозової кампанії залізниця почала подавати під збіжа діраві ваґони, бо інших не було. І зерно з них потекло, »рясно вкриваючи залізничий тор, на сотні кільометрів«.

Взагалі дібрати придатні під збіжа ваґони — річ дуже тяжка. В серпні з 46.224 ваґонів, поданих під збіжа, дібрано придатних тільки 25.269, решту, аж 20 тис. ваґонів, забраковано.

Вивозом збіжа з України займається спеціяльна установа, що називається »Заготзерно«. »Вісті« дуже нарікають на цю установу, що вона своїм плянуванням часто плутає всю роботу залізниці. Наслідком цієї плутанини

на станціях Південно-західної залізниці скупчилося понад 48.000 ваґонів хліба, з того під голим небом лежить 3.000 ваґонів.

Селянам хліб відібрали, але вивезти не можуть і хліб в дорозі пропадає. Це безладдя большевицька преса називає »притупленням клясової пильности на залізницях«.

Наведені факти говорять, що Україна стоїть перед марою ще більшого голоду, ніж минулого року.

Ю. Андрійків.

З СОВІТСЬКОЇ ГОСПОДАРКИ.

В шкляних гутах Народнього Комісаріяту совітського легкого промислу лежить на складі три міліони шкляних лямпових резервуарів, призначених на село. Вислати ці резервуари до міських склепів неможливо ізза браку бляшаних оправ і підставок. Бюро партійної контрольної комісії ствердило, що вину за такий стан справи поносять фабрики, які мали виконати згадані бракуючі части, але пляну свого не сповнили. Поки той стан буде — як що буде взагалі — зліквідований, совітський селянин в »упромисловленій« країні мусітиме й далі світити смоляними скибками, як.... за давніх, давніх добрих часів....

Ось до чого доводить плянова, бюрократією згори кермована господарка!

А от іще факт — з другої господарської ланки: розквіт нелеґальної торговлі збіжам під поблажливим оком адміністрації. Про розміри нелеґальної торговлі збіжам свідчить, наприклад хоч би такий факт, що мав місце на одному лише самарському торзі, де протягом несповна шість тижнів міліція арештувала 793-х спекулянтів. Серед них знаходяться не тільки »вороги совітського ладу«, але і його місцеві представники — управителі колхозів, що безсоромно скуповували збіжа у членів колєктивів та індивідуальних господарів, а потім гуртово продавали на торгах.

Ці факти част-густо трапляються не тільки в Мoосковщині, але й на Україні та деінде в радянській державі, досконало характеризуючи, як саме ціла большевицька система і її господарський лад припали до душі й серця тамошнього громадянина.

Суди переповнені справами про спекуляцію збіжам. Одначе судиї не дуже то спішаться з розправами, щоб не перешкаджати людям обходити надто риґористичні приписи совітського права, знаючи добре, що люди часто рятуються в той спосіб від голоду, бо саме ці приписи є одною з головних причин так частих голодових катастроф.

ВИВІЗ МАСЛА З СССР.

Противно до вивозу яєць совіти виказали, у загальному вивозі масла поважне збільшення, і то не зважаючи на вимирання з голоду власних громадян. Бачимо це зі слідуючої таблички:

Краї призначення:	Червень 1934	Червень 1933	1. піврік 1934	1. піврік 1933
	(в квінталах)			
Брит. імперія	35.240	7.450	91.000	43.870
Німеччина	1.800	6.720	17.770	32.990
Італія	3.160	—	5.920	1.960
Інші краї	—	1.080	6.440	4.740
Разом:	40.200	15.230	121.130	83.560

На поважне зменшення совітського вивозу масла до одної лише Німеччини вплинули, мабуть, окрім госп. самоізоляції Німеччини, теж погіршення політичних взаїмовідносин між цими державами.

ВИВІЗ ЯЄЦЬ З СССР.

Як виходить з нижче поданого зіставлення, експорт яєць з СССР в 1934 році цілковито заломався, зійшовши на нівець:

Краї призначення:	Червень 1934	1933	1. піврік 1934	1933
		(в тисячах штук)		
Брит. імперія	1.119	5.312	4.059	6.172
Німеччина	407	6.473	544	9.455
Італія	1.512	1.210	2.329	1.210
Інші краї	—	—	—	721
Разом:	3.033	12.995	7.332	17.558

ВИВІЗ МАСЛА З ПОЛЬЩІ В 1934 Р.

Порівнюючи з минулим роком вивіз масла з Польщі в б. р. значно збільшився, як видно з наведеної таблички. На цей вислід вплинув зріст вивозу масла головно до Анґлії.

Краї призначення:	Липень 1934	1933	За 7 міс.: 1934	1933
		(в квінталах)		
Анґлія	8.614	103	15.943	103
Німеччина	2.645	3.268	10.109	6.164
Інші краї	6	7	1.651	672
Разом:	11.265	3.378	27.703	6.939

Бачимо отже, що масло з Польщі йде в подавляючій більшости на анґлійський та німецький ринки.

ВИВІЗ МАСЛА В СЕРПНІ.

Вивіз масла з Галичини в серпні зріс майже на 50% у порівнанні з липнем ц. р. Експорт ішов майже виключно до Анґлії, мимо сильної конкуренції прибалтійських держав.

ВИВІЗ ЯЄЦЬ З ПОЛЬЩІ В 1934 Р.

В липні б. р. вивіз яєць з Польщі осягнув квоту 13.584 квінталів, з чого 54% пішло до Анґлії, — супроти 16.944 квінталів в липні 1933 року (з чого до Анґлії пішло тоді 67%).

Протягом перших 7 місяців 1934 р. експорт яєць з Польщі перевищував одначе минулорічний експорт за той сам час на 17%.

ЗАГРОЖЕННЯ ЕКСПОРТУ ЯЄЦЬ.

В Анґлії створено комісію для обдумання засобів зменшення імпорту заграничних рільних продуктів. Комісія вирішила зменшити континґент довозу яєць з Данії та інших континентальних держав від 1. жовтня на 5%, а з днем 1. січня 1935 цей континґент має бути зменшений о дальших 5 %.

З »ДОБРОБУТУ« ҐІРНЯКІВ...

З села Я., повіт Турка над Стриєм, нам доносять: Те саме порося, що було куплене в липні 1933 р. за 16 злотих, продано по році годовання вже як добру льоху за... 8 зл.; телицю, куплену в минулому році за 26 зл., по перезимованню продано на весні б. р. за 24 зл. Малі 5-тижневі поросята йшли тодіж по 1.25 зл. за штуку. Кури продавано по 30 ґр. штука, курята — по 15 ґр., а яйця по 2 ґр. за штуку.

В той сам час літра нафти коштувала в тій самій місцевости зол. 0.60, кільо соли 36 ґр., пенцак за кільо 46—48 ґр. Картофлі — щоденна страва бойків —. цього року не зародили богато, а до того ще й померзли.

ЗНИЖЕННЯ ЦІНИ ЦУКРУ Й ОПІР ДЕТАЙЛІСТІВ.

Розпорядок мін. скарбу з 30. серпня ц. р. обнижує з днем 1. вересня ціну цукру до зл. 80,5 за 100 кґ. Та ціна дотичить ваґонових посилок льоко стація відбору з опакуванням і оплатою на фонд праці. До тої ціни приходить ще споживчий податок 38,5 зл., отже разом ціна цукру для гуртівника виносить від 1. вересня 119 зл.

Але це теорія, бо фактично Банк цукрівництва у Львові продає по таких цінах:

1. при ваґоновім закупі прямо з цукроварні франко ваґон Львів без вивантаження 121,06 зл. Притім ще гроші треба зложити згори, а достава наступає за 14 до 20 днів, отже приходять відсотки;

2. при закупні 50—100 міхів зі складу у Львові на гол. двірци ціна 121,30 злотих;

3. при закупі 1—49 міхів ціна 122,30 зл.

Вага брутто є 100,55 кґ. (55 дкґ. за мішок).

Гуртівники продають цукор детайлістам по ціні 123,5 зл.; до того приходить ще манко при розважуванні.

Як бачимо, калькуляція дуже напружена і в звязку з цим значне число детайлістів з власної ініціятиви піднесло ціну цукру до 1.30 зл., мимо того, що деякі орґани влади установили ціну 1,25 зл. і деякі староства карають за вищу ціну.

Є безперечним фактом, що продаж цукру дає зарібок тільки цукроварням і ще гуртівникам, а роздрібний склеп, який потребує на покриття своїх видатків пересічно 10% брутто накидки, при зарібку 1,50 зл. на 100 кґ. до продажі цукру заробляє ледви на покриття безпосередніх видатків, не рахуючи загальних.

ВСЯЧИНА.

НЕОДНАКОВА МІРКА.

Ще не встигла сяк так утвердитися кооперативна фабрика цикорії й кавової підмінки, а вже найшлася »приватна ініціятива«, що позавидувала їй »золотого інтересу« На бідному українському ринку появилася »Золота кава«, продукт приватного підприємства і реклямується широко, де лиш може, бючи очевидно на патріотизм, розбудову рідного промислу і т. д.

Ми не проти вільної ініціятиви і вважаємо появу »Золотої кави« та здорової конкуренції явищем зовсім нормальним. Ми проти монополів — навіть кооперативних. І не з цього приводу забираємо слово. Ходить про щось іншого. Нас дивує, чому в обличчу таких фактів новий орґан нашого приватного купецтва і промисловців (»Торговля і Промисл«) зараз в 1. числі присвячує так багато місця »співпраці світу приватників з кооперацією« і запевнює нас, що один і другий чинник національного господарства себе »доповнюють«?

По друге нас дивує неоднакове відношення загальної української преси до приватників і кооперації. Недавно тому, один союз кооператив хотів було виробляти пасту, значить вступити в конкуренційне сперництво з існуючою вже українською приватною фабрикою. Тоді то піднялася в пресі критика такої поведінки і під її натиском кооперація подалася.

Чомуж тепер ця сама преса мовчить, коли маємо протилежний випадок? Чи так має виглядати »співпраця« кооперації з українським приватним промислом?

Здається — може в наслідок деяких атавістичних нахилів — у нас ще більше симпатій до приватника, як до кооперації, та що потрібно ще великої виховної праці, щоби ідеольоґія справжнього кооператизму просякла глибоко в громадську опінію.

КУЛЬТУРНИЙ КУРІОЗ.

Львівська кураторія, з ініціятиви свого референта, заборонила »Рідній Школі« навчання кооперації в народніх школах, хоч на цей предмет предбачено всього одну годину тижнево. Цікаво, які мотиви цієї ориґінальної заборони. Вони, як і можна було сподіватися, чисто формалістичні: мовляв, в народніх школах не предбачено »надобовязкових годин«. Певно, важніших, річевих мотивів годі було підшукати, бо-ж навіть міністерство освіти пропаґує кооперативне виховання в шоклах!

Управа Р. Ш. внесла проти заборони рекурс до вищої влади, на вислід якого чекаємо з нетерпінням.